

Др Гордана М. Дракић, ванредни професор
Универзитета у Новом Саду
Правни факултет у Новом Саду
G.Dragic@pf.uns.ac.rs

УЛОГА И ЗНАЧАЈ ОДСЕКА ЗА УНУТРАШЊЕ ПОСЛОВЕ НАРОДНЕ УПРАВЕ ЗА БАНАТ, БАЧКУ И БАРАЊУ¹

Сажетак: Народна управа за Банат, Бачку и Барању успановљена је на Великој Народној скупштини Срба, Буњеваца и осталих Словена одржаној у Новом Саду 25. новембра 1918. године. Делатност Народне управе у периоду од новембра 1918. до марта 1919. године имала је изузетан значај за нормализацију прилика у свим аспектима друштвеног живота на подручју Војводине. Одсек за унутрашње послове Народне управе имао је нарочити значај с обзиром на делокружје послова у својој надлежности. У раду је на основу докумената из архивске грађе Фонда Народне управе за Банат, Бачку и Барању у Архиву Војводине указано на најважније одлуке и појаве Одсека за унутрашње послове у периоду самосталног рада Народне управе за Банат, Бачку и Барању.

Кључне речи: Народна управа за Банат, Бачку и Барању, Одсек за унутрашње послове, подручје Војводине, Министарство унутрашњих дела Краљевине Срба, Хрватска и Словенаца.

Последњих дана октобра месеца 1918. године основан је у Новом Саду Српски народни одбор. У немирним приликама које је завршетак Првог светског рата носио са собом било је јасно да је „...време, да се почну чинити прве припреме за организовање одбора, који би водио бригу Срба Ново-сађана у оном тренутку, кад се буде Аустроугарска војска повлачила, а месна Мађарска управа и њена Народна стража буде губила власт из својих руку“.² Одбору су, осим најугледнијих Срба, приступили и неколико Сло-

¹ Рад је настао као резултат научног ангажовања у току 2015. године на пројекту „Теоријски и практични проблеми стварања и примене права (ЕУ и Србија) чији носилац је Правни факултет у Новом Саду, Универзитет у Новом Саду.

² *Споменица ослобођења Војводине 1918*, Нови Сад 1929, 28.

вака, Русина и Хрвата. Основан са задатком „...да делује у циљу повезивања са српском владом, Врховном командом српске војске и загребачким Народним вијећем Словенаца, Хрвата и Срба, да организује оснивање српских народних одбора и по другим војвођанским местима те да буде њихов централни представник. Стицајем околности, новосадски Српски народни одбор дошао је у ситуацију да врши функцију локалне власти у граду читавих месец дана...“.³ Своју прву званичну седницу Српски народни одбор одржао је 3. новембра 1918. године. На једном од наредних састанака Српског народног одбора донесена је одлука да се установи Српска народна стража ради одржавања реда и мира и заштите личности и имовине грађана.⁴ Улазак трупа регуларне српске војске у Нови Сад праћен свечаним дочеком и одушевљењем, отклонио је опасност од продубљивања немира и појачао општу безбедност. Српски народни одбор је узео управу града у своје руке, а у сарадњи са подручним одборима по војвођанским местима почео је са припремама за одржавање народне скупштине у складу са закључком усвојеним на својој првој званичној седници: „Један од најглавнијих задатака овог одбора биће, да покрене српски политички лист и ради на том, да дође што пре до слободно изабране српске народне скупштине, која ће моћи одлучивати међу нама Србима у Угарској о правој жељи Српског Народа“.⁵

Велика народна скупштина, одржана 25. новембра 1918. године у Новом Саду, је донела одлуку о прикључењу подручја Војводине Краљевини Србији. Проглашено је отцепљење Баната, Бачке и Барање „у границама које повуче антантина балканска војска“ од Угарске. На основу начела народног самоопредељења отцепљење се сматрало коначним како у државноправном, тако и у политичком и привредном погледу. Због тога је Народна скупштина установила Велики народни савет као орган са законодавном и Народну управу као орган са извршном влашћу. Народна управа је, према одлуци Скупштине, требало да управља „на основу начела потпуне слободе и равноправности за све народе. До коначног организовања

³ Слободан Бјелица, *Политички развој Новог Сада између два светска рата*, Нови Сад 2008, 26.

⁴ Анализирајући текстове у *Споменици ослобођења Војводине 1918*, у којима се помињу околности које су утицале на оснивање Народне страже, Љ. Јудин наводи: „Занимљиво је признање да је оснивање народне страже било неопходно да би се обезбедило очување личне, а нарочито имовинске сигурности грађана од народних маса код којих се приметно осећало револуционарно комешање, под утицајем ратних заробљеника, делом посматрача, а делом и учесника Октобарске револуције“. Љубомирка Јудин, „О неким радовима на историји уласка Војводине у југословенску државу 1918. године“, *Зборник радова Правног факултета у Новом Саду*, Нови Сад 1966, I, 278.

⁵ *Споменица*, 32.

нове наше државе, Народна Управа управљаће, по могућности, према постојећим законима и законитим уредбама“.⁶

Одлуке Велике народне скупштине биле су објављене у првом броју *Званичних Новина*, које су представљале службено гласило Народне управе, како би се шира јавност могла упознати са њиховом садржином. После одржавања Велике народне скупштине у Новом Саду вршење власти, као и настојање да се друштвени живот на подручју Војводине доведе у ред, преузели су органи које је Скупштина установила. На седници Великог народног савета одржаној 27. новембра извршен је, у складу са одлуком донесеном на Скупштини, избор народних повереника који су стајали на челу појединих одсека Народне управе и њихових заменика. Народна управа се састојала од једанаест одсека.⁷ Након што су, на седници присутни, изабрани повереници и њихови заменици положили свечану заклетву у складу са Устројством Народне управе, под тачком пет дневног реда наглашено је следеће: „Пошто Народна Управа не може одмах отпочети свој рад позивају се како Српски Народни Одбор у Новом Саду, тако и сви месни Народни Одбори да продуже свој организациони рад све дотле, док не добију упутства од Народне управе, да рад обуставе“.⁸ Наиме, тек устројеној Народној управи, односно њеним повереницима требало је одређено време да организују деловање својих одсека. Задатак Народне управе састојао се у томе да, као извршни орган преко својих одсека, како је то саопштено јавности у првом броју њених „Званичних Новина“, води „све послове јавног живота у овим крајевима све дотле, док се не спроведе јединствено уређење нове наше државе“.⁹ Следствено томе, наглашено је да се без знања и дозволе Народне управе нису могле вршити било какве промене у домену јавних послова „Они, који желе какву промену или поправку стања у својем месту, нека се кратким јавним дописима обрате на Народну upravу, где ће се жеље проучити и одлуке донети“.¹⁰

⁶ Одлуке Народне Скупштине Срба, Буњеваца и осталих Словена у Бачкој, Банату и Барањи, донесене 12.(25.) новембра 1918. год. у Новом Саду, *Званичне Новине за Банат, Бачку и Барању – Орган Народне управе* бр. 1 од 8.(21.) децембра 1918. године, Архив Војводине, Фонд Народна управа за Банат, Бачку и Барању (у даљем тексту Ф. 76), Кутија 6, Политички послови: А.Ј. 6.

⁷ О раду Одсека за народно здравље Народне управе, видети: Гордана Дракић, „Активности Одсека за народно здравље Народне управе за Банат, Бачку и Барању на унапређењу народног здравља“, Зборник радова Правног факултета у Новом Саду, бр. 3/2015.

⁸ Записник Великог народног савета од 14. новембра (по старом календару прим. Г.Д.) 1918. године, Архив Војводине, Фонд 76, Кутија 2, Записници Великог народног савета.

⁹ *Званичне Новине за Банат, Бачку и Барању* бр. 1 од 8.(21.) децембра 1918. године.

¹⁰ Ibid.

На првој пленарној седници Народне управе одржаној 4. децембра, под тачком шест донесен је закључак о томе да сваки од повереника изради пословник за свој одсек и поднесе га пленарној седници на усвајање.¹¹ На наредном састанку, одржаном следећег дана, утврђено је да први посао Одсека за народну одбрану јесте да „изради структуру“, односно осмисли организацију жандармерије и полиције које ће се спојити под називом „државна полиција“ – „која кад ступи у живот, престаје функционисати редарство – аутономних области и поставља се свуда јединствена државна полиција“.¹² Народна управа је овом одлуком, практично, успоставила нову организацију полиције под својом надлежношћу. Наиме, до уласка српске војске у Војводину, Српски народни одбор и Српска народна стража су у Новом Саду, односно подручни Народни одбори у осталим војвођанским местима, вршили функције полиције и жандармерије водећи бригу о очувању реда и мира. Народна управа узевши, сходно одлукама Скупштине, целокупну цивилну власт у своје руке, сматрала је логичним следом да се путем својих надлежних одсека постара о одржавању реда и мира. Међутим, то је наишло на неодобравање од стране војних команди распоређених на подручју Војводине, а о међусобном оспоравању надлежности арбитрирала је централна влада у Београду.¹³

На седници Народне управе 11. децембра, пленум је прихватио нацрт организације Одсека за унутрашње послове који је поднео др Светислав Михајловић заменик повереника, уз следећу напомену: „...гледе полиције и жандармерије остаје по старом т.ј. Народна Одбрана има подићи жандармерију, а полиција остаје Одсеку за унутрашње послове“.¹⁴ Експозе, односно Пословни ред, како је био насловљен извештај о организацији, Одсека за унутрашње послове састојао се из два дела. У првом је био изложен састав Одсека за унутрашње послове, док се други, краћи део, односио на његово пословање. Одсек се састојао од четири одељења са различитим надлежностима. Прво тзв. Президиално одељење требало је да се бави економским пословима, да припрема буџет и завршне рачуне и обавља остале сличне послове. Посебно је наведено да ће прво одељење у надлежности имати послове везане за путне трошкове службених путова-

¹¹ Записник са пленарне седнице Народне управе одржане 21. новембра 1918. године, Архив Војводине, Ф. 76, Кутија 2 – Записници са седница Народне управе.

¹² Записник са пленарне седнице Народне управе одржане 22. новембра 1918. године, Архив Војводине, Ф. 76, Кутија 2 – Записници са седница Народне управе.

¹³ О томе видети: Милорад Ботић, *Велики народни савети Баната, Бачке, Барање, рад Народне управе у Новом Саду и политичке прилике у Војводини 1918-1919. године*, Нови Сад 1969, 14-16.

¹⁴ Записник са седнице Народне управе одржане 28. новембра 1918. године, Архив Војводине, Ф. 76, Кутија 2.

ња, те да ће вршити надзор, односно старати се око зграде у којој је Одсек био смештен. Оно је, такође, вршило „послове чиновника одсека“ и надзор над преводиоцима. Наиме, предвиђено је да у оквиру првог одељења Одсека за унутрашње послове буде запослено пет преводилаца, по један за мађарски, немачки, румунски, словачки и русински језик.¹⁵ Ангажовање преводилаца у Одсеку за унутрашње послове представљало је спровођење у живот начела равноправности за све народе које је прокламовано на Великој народној скупштини на следећи начин: „Сваки грађанин има неоспорно право, да на свом матерњем језику општи са свима властима“.¹⁶ Начело слободе и равноправности постављено је на Скупштини као императивно у предстојећем раду Народне управе, а у оквиру сваког одсека требало је обезбедити услове за његово спровођење.

Назив другог одељења у саставу Одсека за унутрашње послове истовремено је представљао и дескрипцију његових надлежности: „Одељење за питање држављанства, припадности и надлежности и сва државноправна питања, камо спада и равноправност народа“.¹⁷ Следеће је било „Одељење за управљање жупанија, срезова и опћина“ које је, између осталог, вршило административни надзор над жупанијама и прегледање њихових буџета и закључних рачуна, бавило се стварима које су се тичале појединих вароши из домена, пре свега, административних и економских послова. Назив четвртог одељења је гласио: „Одељење за послове сирочадског стола и остале административне послове у којима је Народна управа последња инстанција“ уз напомену да у његову надлежност спадају и полицајни послови и политичко-криминалистички одсек. На челу сваког одељења стајао је референт којима је накнадно требало одредити подреференте. Референте, подреференте и чиновничко особље Одсека требало је да постави пленарна седница Народне управе, док су помоћно чиновништво, послужитеље и достављаче постављали референти. Други део експозеа о организацији Одсека за унутрашње послове, како смо навели, односио се на пословање. Званични, односно службени језик одсека био је „српски са ћирилицом“ али је истакнуто да ће се на поднеске писане латиницом одговарити истим писмом. Наредбе су се издавале на српском „и по потреби на језицима који се говоре на територију Н.У.“.¹⁸

¹⁵ Експозе (Пословни ред) Повереника за унутарње послове-Прилог уз Записник са седнице Народне управе одржане 28. новембра 1918. године, Архив Војводине, Ф. 76, Кутија 2.

¹⁶ Записник о раду Велике народне скупштине у Новом Саду од 12.(25.) новембра 1918., Драго Његован, *Присаједињење Срема, Баната, Бачке и Барање Србији 1918.*, Нови Сад 1993, 45.

¹⁷ Експозе (Пословни ред) Повереника за унутарње послове, Архив војводине, Ф. 76, Кутија 2.

¹⁸ Ibid.

Након што је пленум Народне управе прихватио предложену организацију Одсека за унутрашње послове, прешло се на разматрање нацрта о организацији жандармерије који је поднео повереник за народну одбрану. Предложена организација жандармерије је прихваћена, а после краће дискусије закључено је да питање попуњавања редова у жандармерији треба да се уреди у споразуму са српском владом. Усвојен је и начелни принцип којим ће се руководити у организовању жандармерије: „У жандармерију се могу примати и несрпске народности, а Одсеку за Народну Одбрану је дужност да их размести тако да интереси српског народа не буду повређени“.¹⁹ Да је организовање жандармерије сматрано као веома значајно, осим наведених закључака постигнутих на пленарној седници Народне управе, сведочи и наредба Одсека за унутрашње послове издата дан раније. Наредба је била упућена градоначелницима и среским начелницима на подручју Војводине: „Народна Управа у Новом Саду поставља у крајевима Баната, Бачке и Барање сталну жандармерију. Овим се у споразуму са поверенством за Народну Одбрану свима срезовима и градоначелницима налаже, да путем општине све официре, војничке чиновнике и подофицире бивше аустро-угарске заједничке војске, све чинове мађарске жандармерије, као и остале људе, који по својој способности на ту службу рефлектирају, позову да се Народној Одбрани у Новом Саду на расположење ставе“.²⁰

Одсек за унутрашње послове настојао је, током децембра месеца, да својим радом на организовању полиције и жандармерије, као и појединачним наредбама управним властима, успостави контролу над безбедносном ситуацијом на подручју Војводине. То се јасно, осим из претходно наведених, може видети и из наредбе којом је повереник за унутрашње послове наложио среским властима да се свим шумарима и чуварима шума врате ловачке пушке уколико су им биле одузете. Ловачке пушке требало је, сходно пореским списковима, вратити онима који су имали права да их држе, али исто тако наређено је да се забрани лов свима који на то нису имали право. Наредба се завршавала следећим упутством: „Изволите ово објавити свима среским начелницима и градоначелницима, како би власници одузетог оружја исто од српске војске могли добити натраг. Има се сачинити списак оних особа, којима се оружје може вратити као и оних, којима се било из разлога јавне сигурности, било из другог ког законског разлога оружје не треба за сада да изда“.²¹ Поменути списак за поједини срез тре-

¹⁹ Ibid.

²⁰ Наредба Одсека за унутрашње послове Бр.6/1918. од 27. новембра 1918. године, Архив Војводине, Ф. 76, Кутија 2, А.Ј. 7.

²¹ Наредба Одсека за унутрашње послове Бр.36/1918. од 8. децембра 1918. године, Архив Војводине, Ф. 76, Кутија 2, А.Ј. 7.

бало је да се похрани у канцеларији среског начелника како би био на располагању српским војним командама. Наведена наредба била је издата од стране команданта Прве армије, а повереник Одсека за унутрашње послове је исту проследио одговарајућим адресатима на подручју своје надлежности.

Активност Одсека за унутрашње послове на подручју Војводине илуструје и кратка наредба издата 8/21. децембра која је требало да пружи додатне информације и улије поверење у надлежне власти грађанима који су били жртве пљачке. Наредба је, попут претходне, била упућена великим жупанима и градоначелницима који су даље путем плакатирања били дужни да обавесте грађанство: „Ради умирења наших опљачканих суграђана извештавам Вас, да ће се ради установљења штета у своје време изаслати комисија. За сада се имају исти молбено обратити на одсек Народне управе за правосуђе, где ће се овопредметне молбе своједобно у претрес узети“.²² Истог дана повереник за унутрашње послове издао је још једну наредбу, управним властима на подручју Војводине, која се односила на организовање пограничне полиције. Наиме, било је уочено да демаркациону линију прелази „по јавну сигурност сумњиве особе, листови и летаци“, те су стога, велики жупани били упућени да „одмах са војним властима на станицама при улазу жељезничких линија организујете пограничну полицију. Жељезничке испоставе организујте из поуздане варошке полиције, или где такове нема од српске војске. Има се нарочито пазити да ниједна особа која нема путну исправу од армијске команде, границу не пређе“.²³ Територија обележена демаркационом линијом на којој се простирала надлежност Народне управе за Банат, Бачку и Барању била је одређена примирјем од 13. новембра 1918. године, односно Војном конвенцијом потписаним између мађарске владе и заповедништва Антантине балканске војске. Војна конвенција је, осим војних и техничких, садржала и одређен број одредаба о администрацији окупираних подручја.²⁴

Надлежност Народне управе за Банат, Бачку и Барању на подручју ограниченом демаркационом линијом била је предмет дописа-наредбе који је Одсек за унутрашње послове упутио, у јануару 1919. године, градоначелнику Новог Сада. Наиме, наредбом је забрањено подручним органима да директно кореспондирају са иностраним властима изван демаркационе линије. У случају да се укаже потреба „да који од подручних органа треба

²² Наредба Одсека за унутрашње послове Бр.56/1918. од 8. децембра 1918. године, Архив Војводине, Ф. 76, Кутија 2, А.Ј. 7.

²³ Наредба Одсека за унутрашње послове Бр.77/1918. од 8. децембра 1918. године, Архив Војводине, Ф. 76, Кутија 2, А.Ј. 9.

²⁴ О томе видети: Богдан Кризман, „Београдско примирје од 13. новембра 1918“, *Зборник Матице српске за друштвене науке*, Нови Сад 47/1967, 111-135.

што да саопшти или одговори иностраној власти“ требало је исцрпно састављени одговор или молбу, без додатих прилога, поднети Одсеку за унутрашње послове који је био овлашћен да „званичи“ са мађарским властима.²⁵ Ово је, међутим, била друга по реду наредба коју је Одсек за унутрашње послове упутио новосадском градоначелнику у вези са кореспонденцијом са угарским министарствима. Претходила јој је наредба из децембра месеца 1918. године која је била написана у много оштријем тону. Наиме, у њој повереник Одсека за унутрашње послове Народне управе, органа власти формираног непуних месец дана раније, наглашава да Одсек представља последњу инстанцу за „унутрашње послове у демаркационој линији“. Повод за наредбу упућену градоначелнику било је запажање Одсека за унутрашње послове да Савет града Новог Сада шаље извештаје угарском министарству у Будимпешту уместо неком од одсека Народне управе. Повереник за унутрашње послове је, стога, указујући на могућност покретања дисциплинског поступка у случају супротног поступања наредио градоначелнику да „подређени органи имају овом одсеку упутити све оне дописе, који су до постављења Народне Управе слати Угарском Министарству за унутрашње послове“.²⁶ На полеђини дописа забележена је кратка изјава да је наредба узета на знање, те да ће се применити, али како смо напред навели и у јануару 1919. године требало је подсећати градоначелника на одговарајуће поступање.

У току децембра 1918. године док је Одсек за унутрашње послове одговарајућим потезима настојао да побољша безбедност на подручју Војводине, те да од стране административних органа, али и грађана буде признат и прихваћен као једина надлежна власт, из Београда су стигле вести да је 20. децембра формирана прва влада Краљевства Срба, Хрвата и Словенаца. На пленарној седници Народне управе 21. децембра, председник је обавестио чланове о томе „да је у Београду склопљено централно министарство за све крајеве Срба, Хрвата и Словенаца“ и предложио да „чланови Народне Управе ставе тој влади своје мандате на расположење и уједно да се сазове Велики Народни Савет, који би имао према новом стању учинити потребна расположења“. Предлог председника Народне управе покренуо је дискусију, у којој су се могла чути опречна мишљења, која је окончана закључком да се питање демисије скине са дневног реда док не стигне званичан захтев из Београда.²⁷ Већ на наредној седници озбиљно су

²⁵ Наредба Одсека за унутрашње послове Бр.38/1919. од 21. јануара 1919. године, Архив Војводине, Ф. 76, Кутија 3, А.Ј. 184/1919.

²⁶ Наредба Одсека за унутрашње послове Бр.106/1918. од 21. децембра 1918. године, Архив Војводине, Ф. 76, Кутија 3, А.Ј. 106/1918.

²⁷ Записник са седнице Народне управе од 8/21. децембра 1918. године, Архив Војводине, Ф. 76, Кутија 2, Записници Народне управе за Банат, Бачку и Барању.

разматрани кораци које је требало предузети с обзиром на најављену демисију Народне управе. Одређено је изасланство, од четири члана, на челу са председником Народне управе, јер је донесена одлука да треба да отпутују у Београд како би се одредио положај тог органа према централној влади Краљевства Срба, Хрвата и Словенаца. Повереник за унутрашње послове, истом приликом, изнео је предлог да се чиновницима који не буду „прикључени Централној влади“ да отпремнина у износу двомесечне плате. Предлог је био једногласно прихваћен уз закључак: „Онима који остану та-кореећи на сокаку, после ликвидације даје се двомесечна отпремнина, а они-ма који су били државни чиновници, пензија“.²⁸ На основу преговора који су у Београду вођени, председник је на следећој седници предложио да Народна управа „демисијонира Великом Народном Савету“.²⁹ Непосредно за-тим, стигао је и телеграм од централне владе у ком је званично затражена демисија Народне управе што је представљало повод да се на седници Народне управе формулише одговарајући одговор. Наглашавајући да су сви чланови изразили спремност да се повуку од тренутка кад је стигла вест о формирању владе Краљевства Срба, Хрвата и Словенаца, а „Пошто је пред-седник Народне Управе са меродавним факторима утврдио у Београду од-нос ових крајева према целини наше нове државе, Народна Управа за Банат, Бачку и Барању подноси централној влади, своју демисију те моли разреше-ње од дужности“.³⁰ На седници одржаној 31. децембра одређена је делегаци-ја, састављена од представника готово свих 11 одсека, која је требало у Бео-граду да постигне споразум о „преустројству Народне Управе“.³¹

У наредном периоду до одржавања последње седнице Народне управе 11. марта 1919. године, вршила се припрема за пресељење одсека у Бео-град где је требало да буду интегрисани у састав одговарајућих министар-ства. Осим тога, решавана су и текућа питања и привођени крају започети послови, а може се приметити да је била интензивирана преписка са цен-тралном владом, нарочито са Министарством унутрашњих дела.

И поред тога што је демисија, односно престанак рада Народне управе, предстојала и била сасвим извесна, у току јануара 1919. године изврше-на су унапређења тројице референата у Одсеку за унутрашње послове у више платне разреде, а већу плату требало је да примају од наредног месе-

²⁸ Записник са седнице Народне управе од 10/23. децембра 1918. године, Архив Војводине, Ф. 76, Кутија 2, Записници Народне управе за Банат, Бачку и Барању.

²⁹ Записник са седнице Народне управе од 13/26. децембра 1918. године, Архив Војводине, Ф. 76, Кутија 2, Записници Народне управе за Банат, Бачку и Барању.

³⁰ Записник са седнице Народне управе од 14/27. децембра 1918. године, Архив Војводине, Ф. 76, Кутија 2, Записници Народне управе за Банат, Бачку и Барању.

³¹ Записник са седнице Народне управе од 31. децембра 1918. године, Архив војводине, Ф. 76, Кутија 2, Записници Народне управе за Банат, Бачку и Барању.

ца. Унапређења су била извршена и у осталим одсесима Народне управе.³² Повереник Одсека за унутрашње послове, очигледно због пропуста учињених у пракси, издао је наредбу којом је, још једном, изричито истакао да „Налози, упутства саопћења и т. сл. издани после 12. (25.) новембра 1918. године од стране мађарске владе у Будимпешти, већ у смислу познате одлуке Народне Скупштине о оцепљењу, на подручју Народне Управе немају снагу“ истовремено свим подручним органима најстрожије забранивши да „икаков спис мађарске владе датиран после означеног дана, узму за подлогу решавања или извршавања“.³³ Наведена наредба била је својеврсна интервенција повереника за унутрашње послове с циљем очувања интегритета новоуспостављених војвођанских органа власти.

Свакако најважнији задатак Одсека за унутрашње послове било је очување јавног реда и мира о чему, осим наведених, сведочи и проглас грађанима који је, 31. јануара, издао повереник за унутрашње послове. Проглас је био разаслат свим великим жупанима и градоначелницима на подручју Војводине с наредбом: „да га имате дати превести на све језике, који се говоре на Вашем подручју“ и да се путем плакатирања јавно објави. У самом прогласу истакнуто је да начело равноправности свих грађана без разлике вере, народности и сталежа представља основно начело којим се Народна управа руководила у свом раду. Међутим, „Неки неозбиљни грађани, гледајући у либералном управљању Народне управе слабост, показали су непријатељско држање према војним и грађанским властима, покушали су, да шире лажне вести и да наруше мир и ред у овим крајевима“. Због тога је Одсек за унутрашње послове позвао грађане да се клоне таквих поступака и запретио да ће „без даљних обзира одредити интернирање и депортирање свију оних, који својим непријатељским држањем буду нарушавали јавни мир и ред, даље средити разрешавање свију јавних друштава и учинити остала најстрожија наређења за одржавање јавног мира и поретка“.³⁴

Иако је од стране централне владе постављен јасан захтев за демисију Народне управе, из појединих дописа може се уочити донекле амбивалентан став у погледу њихове даље судбине. Као пример навешћемо допис министра унутрашњих послова Краљевине Срба, Хрвата и Словенаца који је, у виду шифроване депеше, примљен у председништву Народне управе 25. јануара 1919. године. Допис је, заправо, био министров одговор на предлог упућен од стране председника Народне управе који, међутим, нисмо пронашли у архивској грађи. Из одговора сазнајемо да је

³² Званичне Новине за Банат, Бачку и Барању – Орган Народне управе Бр.6/1919, Архив Војводине, Ф. 76, Кутија 2 – Политички послови, А.Ј. 10.

³³ Ibid.

³⁴ Проглас Одсека за унутрашње послове Бр.722/1919., Архив Војводине, Ф. 76, Кутија 3, Одсек за унутрашње послове.

председник Народне управе предложио да се седиште тог органа пресели из Новог Сада у Темишвар, као и да централни органи власти новостворене југословенске Краљевине нису, у том тренутку, имали сасвим јасан план о томе да ли на подручју Војводине треба задржати, на Скупштини, успостављене органе. То се јасно види из следеће реченице министра Светозара Прибићевића: „...морам нагласити да се пре свега има решити питање, да ли ће се Бачка, Банат и Барања централно управљати из Београда, или ће и даље остати посебна Управа за те крајеве које ће се питање решити хитно“.³⁵

Како је и било најављено у наведеном допису министра унутрашњих послова питање „управљања“ подручјем Војводине убрзо је решено. Путем шифроване депеше, послат је 10. фебруара захтев министра унутрашњих послова којим је председнику Народне управе наложио да одреди премештај „унутарњег одела Народне Управе Министарству унутрашњих дела, како би се управа Баната, Бачке и Барање могла коначно овде да преузме“. Истог дана председник Народне управе је послао одговор министру унутрашњих дела: „...извештавам да сам одредио премештај одела нар. упр. Министарству унутрашњих дела у Београд. Уједно јављам да сам послао г. Министру председнику предлог о премештају и других одсека ове управе те молим да се и ово журно реши а Председништво даљих дужности разреши“. Истовремено је, председник Народне управе, послао кратак допис, са ознаком поверљиво, поверенику Одсека за унутрашње послове којим га је обавестио о захтеву из Београда и наложио да предузме потребне радње како би се „тражени премештај Вашег одсека Министарству унутрашњих дела што пре извршити могао“.³⁶ Убрзо потом, 18. фебруара, из Београда је стигао још један телеграм којим је председништво Народне управе обавештено да су просторије у Министарству унутрашњих дела намењене за смештај Одсека за унутрашње послове Народне управе слободне, те да се премештај може извршити.³⁷ На седници Народне управе, одржаној 20. фебруара, повереник за унутрашње послове затражио је да му се одобри одређена свота новца којом би покрио трошкове пресељења Одсека у Београд и куповине писаће машине. Осим тога, известио је пленум Народне управе да је Одсек за унутрашње послове разрешен и замолио „да се питања која спадају у делокруг унутрашњег одсека у

³⁵ Шифрована депеша Бр.17, Архив Војводине, Ф. 76, Кутија 2, Председништво Народне управе. У вези са предлогом председника Народне управе о пресељењу седишта, министар је одговорио: „Али све и кад би остала посебна Управа, не би се могла премештати у Темишвар из важних политичких разлога, да друго сад не спомињем“.

³⁶ Шифрована депеша Бр.44, Архив Војводине, Ф. 76, Кутија 2, Председништво Народне управе.

³⁷ Шифрована депеша Бр.55, Архив војводине, Ф. 76, Кутија 2, Председништво Народне управе.

пленуму Народне Управе више не решавају, него да се упуте ресортном Министарству, односно Министарском савету у Београду“.³⁸

После поменуте седнице одржане 20. фебруара, Одсек за унутрашње послове је престао са радом, односно сви послови из његове надлежности пренесени су на Министарство унутрашњих дела Краљевства Срба, Хрвата и Словенаца које је у свом саставу формирало посебно Одељење за Банат, Бачку и Барању.

Међутим, да је било извесних проблема у вези са преношењем надлежности појединих одсека на одговарајућа министарства сазнајемо из дописа који је председништво Народне управе, крајем фебруара, упутило Министарству унутрашњих дела Краљевине Срба, Хрвата и Словенаца. У њему се апелује на централну власт: „Поновно с нагласком молимо да се једном пренесе сва Народна Управа у Београд и председништво једном разреши“. Ову ургенцију су објаснили „читавом збрком у уредовању“ која је настала услед тога „што се неки одсеци налазе у Београду, један у Новом Саду али правно потпада под Београд, а остали остадоше у Новом Саду под предсеништром Народне Управе...“.³⁹ Ускоро је, такође у виду шифрованог телеграма, стигао допис из Београда којим је министар унутрашњих дела, на основу одлуке Министарског Савета, позвао „Управу да представнике појединих одсека Управе пресели у Београд у надлежним министарствима, а тим се има сматрати да је та управа разрешена од дужности“ захтевајући хитан одговор о извршењу постављеног захтева. Стиче се утисак да је у питању ликвидације, како појединих одсека тако и председништва Народне управе, дошло до пребацивања одговорности између Министарства унутрашњих дела Краљевине Срба, Хрвата и Словенаца и председништва Народне управе.

Очигледно је проблем почетком марта био превазиђен с обзиром на то да је председник Народне управе, 5. марта 1919. године, упутео допис великим жупанима и градоначелницима на подручју Војводине којим их је обавестио да је тај орган одлуком Министарског савета разрешен од даље дужности и да су поједини одсеци пренесени у надлежна министарства. Уједно их је позвао да саопште „свима подручним властима, звањима, установама и грађанству, да одсада све поднеске, представке, списе, молбе и жалбе о којима је до сада Народна Управа решавала упутите министарству краљевства Срба, Хрвата и Словенаца односно њеним нарочитим од-

³⁸ Запник са седнице Народне управе од 20. фебруара 1919. године, Архив Војводине, Ф. 76, Кутија 2, Записници Народне управе за Банат, Бачку и Барању.

³⁹ Шифрована депеша Бр.61, Архив Војводине, Ф. 76, Кутија 2, Председништво Народне управе.

сецима за Банат, Бачку и Барању“.⁴⁰ Последња седница Народне управе одржана је, како смо напред навели, 11. марта када је одлучено да тај орган престаје са радом након што је председник саопштио да је од свих одсека добио извештај о томе „како је удешен даљи рад, односно пренос истога у надлежно министарство Краљевства Срба, Хрвата и Словенаца“.⁴¹

И поред релативно кратког периода у којем су функционисали самостални војвођански органи власти може се с правом тврдити да је њихово успостављање и деловање било од изузетне важности за стабилизацију прилика на подручју Војводине и његово интегрисање у заједничкој држави Срба, Хрвата и Словенаца. Деловање Народне управе за Банат, Бачку и Барању која је путем својих одсека, са широком надлежношћу у свим областима друштвеног живота, настојала да успостави редовне услове за живот и рад на подручју Војводине, било је од пресудне важности. Одсек за унутрашње послове Народне управе за Банат, Бачку и Барању имао је нарочито важну улогу јер је као свој најважнији задатак сматрао очување јавног реда и мира не презајући при његовом извршењу од оштрих мера. Стога је разумљиво што је једна од првих и најзначајнијих одлука Одсека за унутрашња дела било формирање полицијских снага на подручју Војводине што је свакако допринело остваривању постављеног циља. Обезбеђење сигурности живота и имовине грађана на подручју Војводине у немирним приликама непосредно после завршетка Првог светског рата било је од немерљивог значаја.

⁴⁰ Допис Бр.922пр/1919., Архив Војводине, Ф. 76, Кутија 2, Списи Председништва Народне управе.

⁴¹ Записник са седнице Народне управе од 11. марта 1919. године, Архив Војводине, Ф. 76, Кутија 2, Записници Народне управе за Банат, Бачку и Барању.

*Gordana M. Drakić, Ph.D., Associate Professor
University of Novi Sad
Faculty of Law Novi Sad
G.Drakić@pf.uns.ac.rs*

The Role and Significance of the Internal Affairs Section of the National Administration for the Territory of Banat, Bačka i Baranja

Abstract: *At the Great National Assembly which was held in Novi Sad on November 25th 1918, National Administration for the territory of Banat, Bačka and Banat was established. The Great National Council was also established on the same occasion as an body of legislative authority in the territory of Vojvodina.*

National Administration was an authority of executive power and had 11 sections in its composition. One of the most important was the Section of Internal Affairs. Its activities were, among others, aimed to establishing police forces in order to provide secure setting for citizens in the territory of Vojvodina in the insecure circumstances immediately after the World War I.

Some of the activities of the Internal Affairs Section are presented in the paper mostly based on data from relevant funds in the Archives of Vojvodina.

Key words: *National Administration for the territory of Banat, Backa and Baranja, activities of the Internal Affairs Section, Territory of Vojvodina, Ministry of Internal Affairs, data from archives.*

Датум пријема рада: 08.02.2016.